

Ketten ugyanarról

A Teleki Tékáról a 3K olvasói nemcsak sokat tudhatnak, de valószínűleg mindannyian vizsgatételként is találkozhattak vele. Valóban, nemigen lehet könyvtáros úgy valaki a mai (és a tegnapi) Magyarországon, hogy ne tudna legalább valamit e híres intézményről. Mégis mennyi újat tudott a Tékáról mondani – nemcsak a Magyar könyvtárosok világtalálkozója résztvevőinek, de minden olvasónknak is *dr. Deé Nagy Anikó*. Úgy hisszük, hogy az sem lesz érdektelen, amit két nem könyvtáros, egy magyartanár és a 3K szürke eminenciása, nyomdai és nemcsak nyomdai dolgainak nagyszerű Mádchen für allese Zircen tapasztalhattak, ott töltvén nyári szabadságukat. Cikkeik felfedezések és újrafelfedezések egyszerre. „Kívülről” így és ilyennek látszik a Reguly Antal Műemlékkönyvtár. Vajon más könyvtárak milyennek látszanak „kívülről”? Néha talán jó lenne tudni. És persze az is kiderül e cikkekből, hogy milyennek tudja magát mutatni és megmutatni magát egy könyvtár. Hisz látszani, megmutatkozni is tudni kell. A noumenon csak a phaenomenumon keresztül válik láthatóvá. Nélküle nincs, legalábbis így vélte ezt Hegel. Dasein nincs Sosein nélkül. Lássuk hát – ezúttal – a Soseint!

Az OSZK Reguly Antal Műemlékkönyvtára Zircen – ahogy egy magyartanár látja

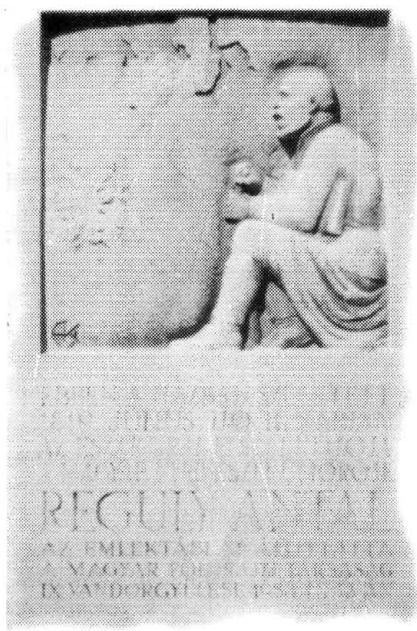
Zirc hangulatos kisváros a Bakonyban, Veszprémtől 20 km-re északra fekszik. A Bakony fővárosa – így is nevezik a prospektusok. A várost már messziről felismerni jellegzetes kettős templomtornyáról, amely egyben Zirc egyik fontos nevezetessége. (A templom egyébként kívül-belül a barokk stílus jegyeit hordozza. Érdeemes meghallgatni egy-egy szentmisét. Összeszokott közösség látogatja ezeket a lelkileg valóban építő alkalmakat.)

Az épület és a templom a ciszterci apátság. Ezen kívül kollégium is található benne, pincéjében sajtérlelő – és ami turisztikailag és kulturális szempontból is jelentős: az 1. emeleten ka-

pott helyet a Bakony Természettudományi Múzeum, a 2. emeleten pedig a jelenleg az OSZK kezelésében álló Reguly Antal Műemlékkönyvtár. Ez a gyűjtemény e cikk valódi témája.

*

Reguly Antal Zirc kiemelkedő jelentőségű szülöttje. Munkásságát a magyarórák keretében tanítjuk, sőt szerepel az egyik érettségi tételben is. A műemlékkönyvtár folyosóján az ő életével és tevékenységével ismerkedhetünk meg. Viszonylag rövid élete (39 évesen halt meg) példa értékű minden magyar számára. Hatalmas

*Emléktábla Reguly Antal
szülőházának falán*

területet utazott be a nemes cél érdekében: be akarta bizonyítani, hogy a magyar nyelv valóban uráli eredetű. Sőt ő volt az, aki megtalálta a magyarok ma is élő, legközelebbi nyelvrokonait, a Szibéria területén élő vogulokat és osztyákokat. Hatalmas népköltési gyűjteményével is alátámasztotta elméletét. Munkásságát többen is támogatták: a kultuszminiszter báró Eötvös József, a kor legjelentősebb költője, Vörösmarty Mihály – és mások. A könyvtár folyosóján rövid összefoglaló, térkép, fényképek és makettek jelzik életútját.

A könyvtár vezetője *Urbán Gusztávné*. Az adatok tőle származnak. Az ő munkáját ketten segítik, bár egyiküknek „csak” az a feladata, hogy a különböző csoportokat végigvezesse a könyvtáron.

A Reguly Antal Múemlékkönyvtár élő könyvtár ugyan, de csak helybenolvasás lehetséges. Ehhez áll rendelkezésre az olvasóterem. A beiratkozási feltételek megegyeznek más könyvtárakéval. Az intézményt nemcsak neves kutatók, hanem egyszerű érdeklődők is használhatják. Természetesen értékes ősnymotatványokat (1500. XII. 31-e előtt kiadott könyveket – ezekben is bővelkedik a könyvtár) nem adnak bárki kezébe (hiszen, ahogy az érettségi előtt állóknak nyelvtanórákon megtanítjuk, egy nyelvemlék annál becsesebb, minél régebbi).

A könyvtár kb. 65 ezer patinás kötettel rendelkezik. Ez már lezárt gyűjtemény. Ehhez tartozik még 5 ezer kötött folyóirat és 10 ezer kisnyomtatvány. Az adatok kedvéért még elmondjuk, hogy évente 60-70 ezer látogató fordul meg itt – mikor még nagyobb volt a szervezett turistacsoportok száma, akkor sokkal többen jöttek. A helybenolvasók száma nagyon kicsi: évente 100–200. Ide inkább a kutatók jönnek, hiszen akik olvasni akarnak, többnyire a Városi Könyvtárat keresik fel.

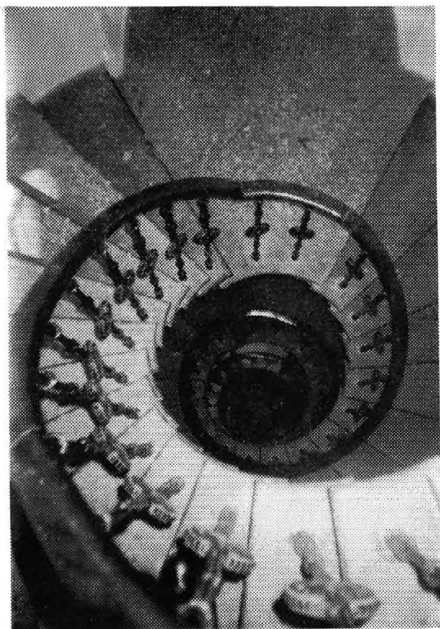
Tematikailag leginkább történelmi és teológiai művek találhatóak itt, de sok a természettudományi, jogi, filozófiai mű is. A könyvtár alapállománya a ciszterci rend gyűjtése. A ciszterci rend a bencésekkel rokon, legnagyobb szentjük clairvaux-i Szent Bernát. Tanító rend, melyben tanáraikat saját iskolájukban maguk képzik. 1953 óta a könyvtár kezelését az Országos Széchényi Könyvtár végzi.

Érdekességképpen: a gyűjtemény legrégebb darabja a latin nyelvű, 1470-ben Kölnben megjelent (Ulrich Zellkiadás) Szent Ambrus Officiumai. A legrégebbi magyar nyelvű kiadvány 1571-ből való, ez Werbőczy Triparti-

tumának fordítása és Kolozsvárott jelent meg. Ez utóbbi egyébként annak a könyvkiállításnak is darabja, amely a Kisteremben kapott helyet. Ebben a teremben kb. 10 ezer kötet található, köztük több ősnymtatvány. A könyvkiállítás keretében megcsodálhatjuk például Petrarca Daloskönyvét (1490), Temesvári Pelbárt egyik könyvét (1498), Euclides: Elemek c. művének 1591-es kiadását, egy Bessenyei-művet (1777) és egy kilencnyelvű Bibliát, ebből ugyan csak egy impozáns nagyságú kötet van kiállítva, de a hozzá tartozó szótárral együtt hét kötetből áll.

A Díszteremben 35 ezer kötet van, többek között egy 350 éves misekönyv található itt, amely 10 kilót nyom. A teremben a famunkákat Wilde Mihály zirci asztalosmester alkotta. A mennyezetet stukkókazetták díszítik, a padló ötféle fából készült. A Galéria – ide a folyosó másik oldalához épített ún. Vöröstorony csigalépcsőin

A Vöröstorony csigalépcsője

A Vöröstorony látképe az arborétumból

lehet felmenni –, szintén kézzel faragott. A Díszterem nevezetességeihez tartozik egy XVIII. század eleji és egy száz évvel későbbi óra is.

Urbán Gusztávné azt is elmondja, hogy a könyveket évente restaurálják, az állomány karbantartását – az anyagi lehetőségeket figyelembevéve – mintaszerűen igyekeznek elvégezni. Összehasonlítva más, hasonló gyűjteményekkel, a könyvek állapota tehát megfelelőnek mondható.

És ami még izgalmasabbá teszi az egészet: elmondhatom, hogy a Műemlékkönyvtár épületében nyaralhatam. Az épület toronyszobáiban ugyanis az OSZK dolgozói tölthetik szabadságukat.

Magyartanár és osztályfőnök szemével nézve: alighanem Zircre fogom vinni az osztályomat májusban kirándulni.

Türr Tamásné

Zirc a Bakonyban

Hangulatos és kellemes két hetet tölthettem el Zircen és környékén. Zirc Veszprém megyében, a Magas-Bakony központi medencéjében, a Cuha patak völgyében helyezkedik el. Ideális hely ez a pihenésre, kikapcsolódásra vágyó, a fővárosi élet lendületéhez szokott ember számára. A más környezetben – a nyári szabadság lelkületével – a tempó, az élet ritmusa lelassul. Több idő jut a természetre, több idő jut a környezetre, egymásra; valahogyan más oldalról szemlélődik a világ...

Ez minden bizonyosan nem érdekli a tisztelt olvasót, de az talán igen, hogy milyen nevezetességek találhatók itt. Mint hazánk oly sok települése – tisztelet elődeinknek –, Zirc is bővelkedik kultúrtörténeti és természeti látnivalókban. Élménycím, valamint az idevonatkozó „rodalom” tanulmányozása alapján ezekről szeretnék néhány szót szólni.

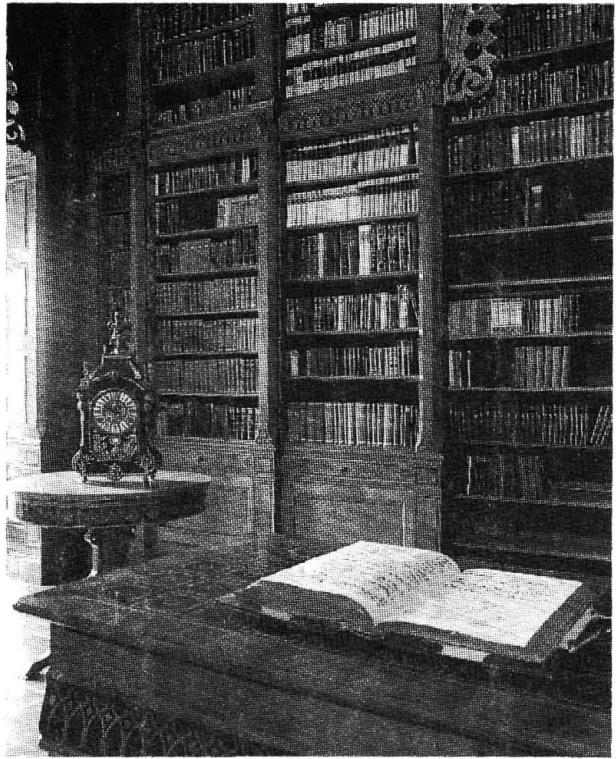
Helytörténeti kutatások szerint legrégebb említése a Képes Krónikában található; itt hunyt el 1060 decemberében I. András király. Zirc alapítása 1182-re tehető. III. Béla király akkor hívta erre a területre a franciaországi Clairvaux-ból a ciszterci rend szerzeteseit, és megalapította a bakonyi, vagy más néven zirci monostort. A zirci apátságot az oklevelek 1357-ben nevezik utoljára bakonyinak, de már 1199-ben egy pápai oklevélben Zirc (Siric) a neve, és másfél évszázadon át hol az egyik, hol a másik néven emlegetik, vagy pedig így nevezik meg: Zirc a Bakonyban (*Lékai Lajos O. Ciszt.: A Ciszterciek. Eszmény és valóság. Szt. István Társulat, Budapest, 1991.*)

Az Európa-hírű középkori monostor a XII. század végén és a XIII. század elején épült, mintegy 20 esztendeig. A gazdálkodó ciszterci rend e vidéken is kiemelkedő értékű gazdasági és szellemi kultúrát teremtett. Példájukat követték a környezetükben kialakult falvak erdőgazdálkodással, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozó lakói. A három és fél évszázad során megteremtett kultúra azonban a török hódoltság alatt teljesen elpusztult. A XVI. század közepére a törökök terjeszkedése, valamint a végvári küzdelmek miatt az apátság és környéke teljesen elnéptelenedett.

Zirc újraalapítását a Poroszországhoz tartozó heinrichai ciszterci rend vállalta, és 1712-től német családokat – földműveseket és iparosokat – telepített ide. Az új rendházat a középkori romok közelében kezdték felépíteni 1727-ben. A barokk templomuk építéséhez 1732-ben kezdtek, Kegeer Mátyás és Witwer Márton tervei alapján. Az apátság épületeit szakaszosan bővítették, egészen az 1920-as évekig.

A természeti látnivalók önmagukért beszélnek. A Bakony hegyvonulatai és völgyei között jól elkülönül a hullámos felszínű Zirci-medence, amely 330–490 m tengerszint feletti magasságban helyezkedik el. Számtalan turistaút található itt, amelyeken fárasztó, de igen kellemes – és egészséges – kirándulás tehető.

Több óras látnivalót nyújt az apátság mellett elhelyezkedő arborétum, amely keletkezésének története a ciszterciek újbóli letelepedésének idejére, az 1720-as

*A Műemlékkönyvtár
Nagytermének részlete*

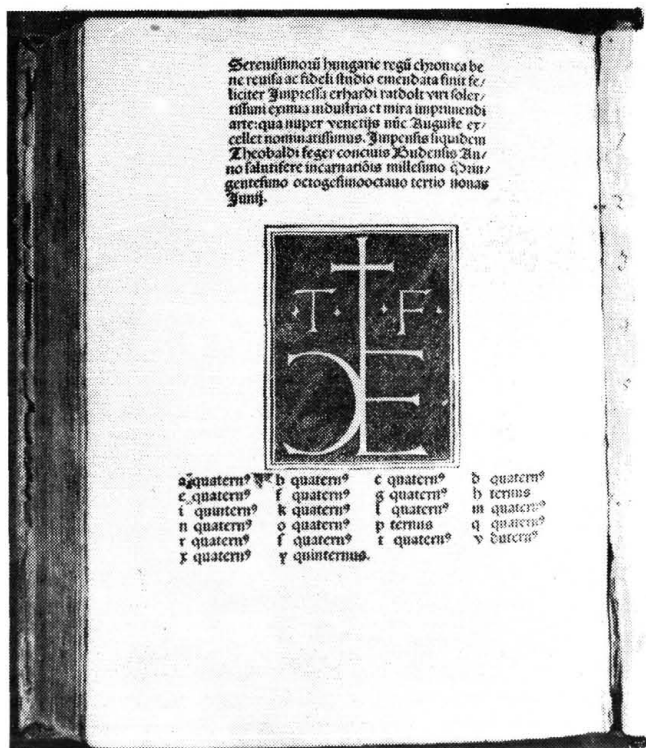
évekre nyúlik vissza. A mára már 20 hektárra bővített arborétum hazánkban a legmagasabb fekvésű élőfagyűjtemény. Az előforduló fa- és cserjefajok száma közel 600, ezekből mintegy 70 db túlevelű. A séta során fokozzák a hangulatot az angolparkra jellemző, tervszerűen kialakított tisztások, az élvelő növényekkel telepített ágyások, egy tó, valamint a Cuha patak – kis vízeséssel – és az átívelő fahidak.

A környék rovar- és állatvilágát, valamint ásványkincseit a Bakonyi Természettudományi Múzeum mutatja be, amely a város központjában, a volt ciszterci apátsági épület nyugati (főhomlokzati) szárnyának I. emeletén található. Az épület II. emeletén látogatható meg a Reguly Antal Műemlékkönyvtár, amelynek részletesebb bemutatása írásom fő célja.

*

A könyvtár egyéni és csoportos látogatásokat hétfő kivételével mindennap (vasárnap is) 10–12 és 14–16 óra közt fogad, és a látogatók számára magyar és idegen nyelvű vezetést biztosít. A könyvtár két műemléki terme csakis vezetéssel tekinthető meg. Olvasók, kutatók számára az olvasóterem keddtől péntekig 10 és 16 óra között áll rendelkezésre.

Összeállításomban – a tény- és tárgyszerűséget tartva szem előtt – az OSZK kiadásában megjelent könyvtári tájékoztató füzet anyagát vettem alapul. A köny-

Thuróczy, Johannes:
Chronica
Hungarorum (1488)
Kolofon (zárószöveg)

vek közötti eligazodásban *Urbán Gusztávné* könyvtárvezető és munkatársai voltak szívesek segítségemre lenni. Készséges és alapos vezetésük külön köszönetet érdemel annál is inkább, mert bizony sűrűn követték egymást a kisebb-nagyobb könyvtárlátogató csoportok. Így nyáridőben bizony nem sok idejük marad a könyvtárosi teendők ellátására; ilyenkor inkább idegenvezetők, mint könyvtárosok.

A műemlék könyvtárak sajátos feladata, hogy a jelentősebb régi könyvgyűjteményeket eredeti elrendezésükben és lehetőleg eredeti helyükön őrizzék meg és mutassák be. A Reguly Antal Műemlék Könyvtárnak is ez az elsődrendű célja. A könyvtári tájékoztató találó megfogalmazása szerint: Művelődéstörténeti emlékek, melyek egyúttal tükrözik a létrehozója tevékenységének, sorsának is. *De nemcsak műemlék, hanem élő könyvtár, nemcsak látogatókat fogad, hanem olvasókat és kutatókat is kiszolgál, és ilyen módon igyekszik részt vállalni napjaink könyvtári-kulturális feladataiból is.*

A könyvtár története egyúttal a ciszterci rendház története is. A könyvállomány alapját a Sziléziából hozott könyvek képezték, melyeket az 1733-ban elkészült rendháznak a sekrestye feletti tágasabb termében helyezték el. Az 1815-ben szerkesztett első katalógus 3800 címet sorol fel. Az oktatás vállalása szükségessé tette a rend központjában, Zircen a könyvtár nagyobb arányú fejlesztését. Ez is Villax apát nevéhez fűződik: többek között megvette Hofmann József székesfehérvári orvosnak, majd Fejér György (1766–1851) történettudósnak, a pesti

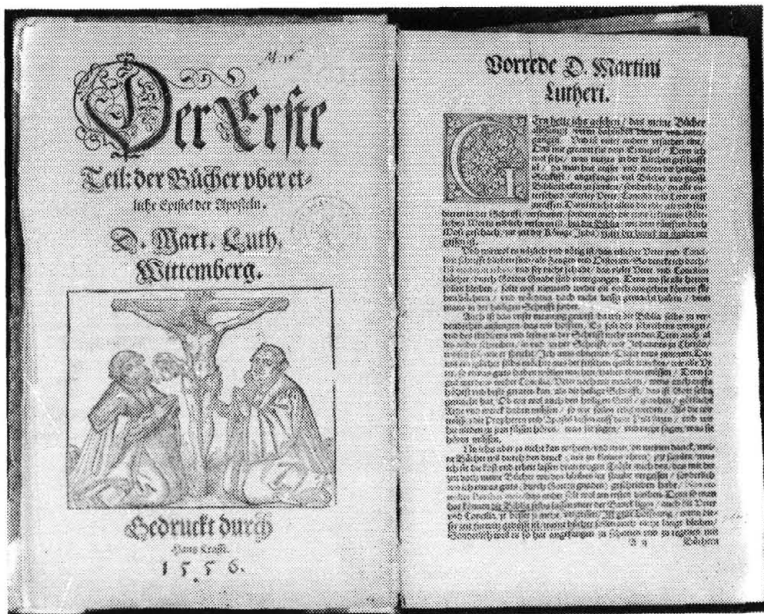
Missale Romanum (1508). Szűz Mária látogatása Erzsébetnél

egyetemi könyvtár igazgatójának hagyatékát, mintegy 4500 kötetet. A könyvtár 1846–47-ben (150 éve) épült, ezután készült el a Nagyterem berendezése, és ekkor költöztették a könyvtárat mai helyére.

A könyvállomány részben beszerzések, részben az elhunyt szerzetes-tanárok hagyatéka révén továbbra is jelentősen gyarapodott. A rend oktatói, tudományos és irodalmi tevékenysége egyre terebélyesedett. Ezeknek az igényeknek megfelelően a könyvtárat már a múlt század végén bővíteni kellett. Ekkor alakították ki az egyszerűbb berendezésű Kistermet.

A könyvtár legnagyobb érdemű egykori könyvtárosa Szabó Otmár, aki huszonhét éves korától, 1889-től egészen 1926-ban bekövetkezett haláláig fáradhatatlan szorgalommal rendezte és katalogizálta a gyűjteményt. Az ő gondozásában az állomány 60 000 kötetre nőtt.

1953-ban a zirci könyvtár felügyeletét az Országos Széchényi Könyvtár vette át. A háborús és az azt követő nehéz gazdasági helyzetben a könyvtári épület-részen csak a legszükségesebb tatarozásokat lehetett elvégezni. A háborús övintézkedések, valamint az átmeneti gazdáltság miatt a könyvek és a katalógusok rendje teljesen felbomlott. Az állomány egy részét rovarfertőzés támadta meg. A legfontosabb belső helyreállítás után 1955-ben mind az olvasók, mind pedig a látogatók számára megnyílt a könyvtár. Tovább folyt a tatarozás, a könyvállomány fertőtlenítése és a könnyező házigomba által megtámadott berendezés felújítása is. 1966 és 1970 között nemcsak a károkat hozták helyre, hanem a

Luther Márton bibliafordításának wittenbergi kiadása (1556)

könyvtártermeket is restaurálták. Hogy mindez oly kiválóan sikerült, nem kis mértékben azoknak a helybeli mesterembereknek köszönhető, akik elődeik alkotását megbecsülve, legjobb tudásukat és ügyességüket adták a helyreállító munkához.

A könyvtár 1955-ben Reguly Antal nevét vette fel. Az elnevezés a Zirc nagy szülőtte iránti tisztelet kifejezése. A folyosón állandó kiállítás idézi életét és munkásságát.

A gyűjtemény rövid ismertetése előtt meg kell jegezni, hogy a középkori zirci monostor könyvei nem maradtak fenn. Az állomány története csak a XVIII. századdal kezdődik. A korábban készült kéziratok és nyomtatott könyvek is mind későbbi gyűjtés eredményei.

A kéziratok zöme az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában van elhelyezve. Zircen a kéziratokról jegyzék áll a kutatók rendelkezésére. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában elhelyezett kéziratok között 10 kódex van, két kisebb terjedelmű a XIV., a többi pedig a XV. századból származik. Egy-két kisebb kódextöredéket könyvek restaurálása során kötéstáblákból fejtettek ki. A kódexek közül legjelentősebb a Johannes Herolt műveit tartalmazó XV. századi kézirat, amely magyar nyelvű széljegyzeteket is tartalmaz. Ezt a nyelvemléket „Zirci glosszák” néven tartja nyilván a szakirodalom. A kéziratok zöme a 890 kötetnyi újkori kéziratból áll. Ezek nagyobbrészt a rendtagok kéziratban maradt művei, anyaggyűjtései. A legjelentősebb azonban nem ciszterci eredetű, hanem Verseggy Ferenc pálos szerzetes kéziratosa hagyatéka. Verseggy Ferenc (1757–1822) a felvilágosodás korának jeles költője, nyelvtudósa és esztétája. A magyar

Grosses vollständiges Universal Lexicon. I–LXIV. (1732–1754)

jakobinus mozgalom egyik vezetőjeként a Martinovics-pör fővádottjai közé került, és megjárta Kufstein, Spielberg börtöneit.

Az ősnymotatványok, vagyis a XV. században nyomtatott könyvek száma több mint 70, hazai viszonylatban jelentős gyűjtemény. Közülük 10 egyedüli példány Magyarországon. A legrégebbit, Ambrosius: De officiis című munkáját 1470 táján Ulrich Zell nyomtatta Kölnben. Sok mű képviseli Anton Koberger nürnbergi nyomdáját. Többek között megtalálható Hartmann Schedel nevezetes, gazdagon illusztrált világkrónikájának mind a latin, mind pedig a német kiadása. Az ősnymotatványok túlnyomó része latin. Az éppen ekkor megerősödő nemzeti nyelvű irodalmat képviseli Petrarca olasz nyelvű költeményeinek 1491–92-ben nyomtatott, kétkötetes velencei kiadása. Egyetlen magyarországi példány Johannes Reuchlin 1481-ben Baselben megjelent nyelvészeti munkája, és teljes példányban csak itt található meg Magyarországon Duns Scotus: Quaestiones in quatuor libros sententiarum... című művének Bernardinus Rizus velencei nyomdájából, 1490-ben kikerült öt kötete. A XV. századi magyar irodalmat három könyv képviseli. A legjelentősebb Thuróczy János Magyar Krónikájának 1488. évi augsburgi kiadása.

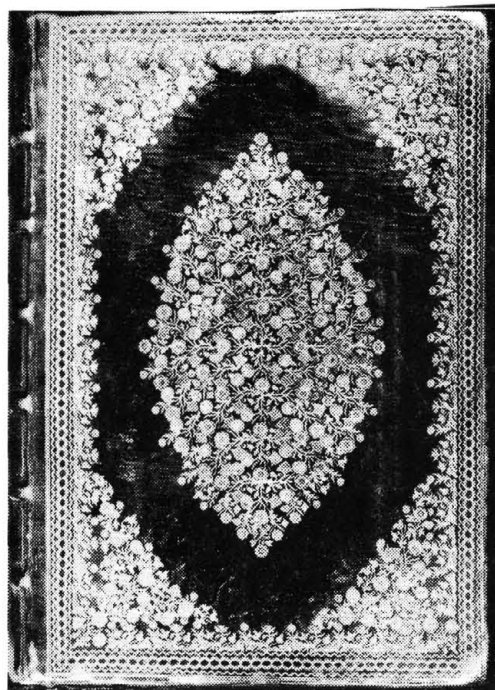
Századról századra haladva növekszik a könyvek száma és a gyűjtemény sokrétősége. Könyvészeti ritkaság egy Aldus Manutius-kiadvány: a nagy olasz nyomdász és filológus velencei nyomdájából a XVI. század elején kikerült műveket tartalmazó gyűjtőkötet (kolligátum). Aldus Manutius nagy érdeme, hogy felkutatva az ókori szerzők különböző könyvtárakban, kéziratokban fennmaradt műveit, kijavítva a másolatok torzításait, filológiai hű szövegkiadásokat készített. Ez a kötet Aristoteles- és Platon-műveket és kommentárokat tartalmaz. Ugyan-

*Graduale Cisterciense (1696).
Kötéstábla*

csak az Aldus Manutius által alapított nyomdából került ki, tehát „Aldina” Cicero: *De natura deorum* című művének 1555. évi kiadása is. A görög és latin klasszikusok mind a XVI., mind pedig a következő századokból sokféle kiadásban, gazdagon vannak képviselve. Megtalálhatók azonban a későbbi korok legnagyobb gondolkodóinak művei is, részben egykorú kiadásokban. Így Erasmus: *Colloquia familiaria* című művének 1522. évi kiadása, de korai az Apophthegmata 1550-ben megjelent bázeli kiadása is. Természetesen nagy a teológiai munkák száma. A gyakorlati vallásos könyvek mellett fellelhetők a forráskiadások, az egyházatyák és egyháztanítók összes műveinek nevezetes kiadásai. Utóbbiak közé tartozik Kempis Tamás műveinek sorozata, amely 1576-ban jelent meg Dillingenben. A reformáció irodalma sem hiányzik. Többek között Luther Márton műveinek 1556-ban, Wittenbergben megjelent kiadása is a könyvtár értékei közé tartozik. A teológia, a görög és római klasszikusok, a jog és a filozófia mellett e század természettudományi irodalmát is számos mű képviseli. Sziléziából érkezett rendtagok hozták magukkal az olasz Pierandrea Mattioli orvosi füveskönyvének *Herzbarz, ginak Bylinár...* címmel Prágában 1562-ben megjelent cseh nyelvű kiadását. A magyar anyagból említésre méltó Heltai Gáspár 1571. évi kolozsvári magyar nyelvű *Werbőczy*-kiadása.

A könyvtár XVII. századi anyaga még gazdagabb és változatosabb. 1617–1618-ban Oppenheimben jelent meg Robert Fludd angol filozófus *Utriusque cosmii maioris scilicet et minoris metaphysica, physica atque technica historia* című művének egyik kiadása. Ez a mű többek között a kor zenei ismereteit összefoglaló szemléletes ábrát is tartalmaz. A gyűjtemény zenei anyagát természetesen elsősorban az istentiszteleti hangjegyes könyvek alkotják. A mise gregorián éne-

Pontificale Romanum (1758).
Kötéstábla

keit tartalmazza egy 1696-ban Párizsban megjelent hatalmas méretű ciszterci Graduale. A bibliakiadások közül különösen értékesek a polyglott bibliák. A Párizsban 1629–1645 között kinyomtatott 10 kötetes hétnyelvű, a Londonban 1653–1657-ben megjelent 6 kötetes kilencnyelvű kiadás egyaránt megtalálható a könyvtárban. Mind a vallástörténet, mind pedig az egyetemes történet tanulmányozásának érdekes és fontos forrása, egyúttal pedig a gyűjtők széles kitekintésének bizonyítéka az unitárius felekezethez tartozó, ún. szociniánusok írásait tartalmazó Bibliotheca Fratrum Polonorum című, 1656-ban közzétett tekintélyes sorozat. Míg a XVI. században Aldus Manutius nyomdája, addig a XVII. században a németalföldi Elzevir család képviselte az európai nyomdászat legmagasabb színvonalát. A ciszterciek zirci könyvtárába szép számmal kerültek könyvészeti értékek és ritkaságok, közöttük Elzevir kiadványok. Ezek közül a legmutatósbab a Respublica-sorozat egyike, a leydeni nyomdában 1629-ben készült Hispania című kötet. A könyvtár legkorábbi, az 1650-es években megjelent Descartes-kötetei az Elzevirek amszterdami nyomdájából kerültek ki.

A XVIII. századi könyvek jelentős része már megjelenésekor, vagy közvetlenül utána került az akkor felállított könyvtárba. Augustin Calmet 1734–1735-ben megjelent 8 kötetes, díszesen kötött bibliakommentárját valószínűleg Sziléziából hozták magukkal 1747-ben a ciszterciek. Külön tanulmányt érdemelne a kötetláblák sokfélesége, változatos díszítése. Nemcsak történeti, könyvészeti érték, hanem a század ismeretanyagának fontos foglalatja is a könyvtárban található számos régi lexikon. Közülük is kiemelkedik a Zedler-féle 64 kötetes Grosses vollständiges Universal-Lexikon (Leipzig, 1732–1754) és a Krünitz-féle Oeconomische Encyclopädie (1773–1844) 185 kötete.

A XIX. századból származó könyvek között nagy íróink és költőink: mint Jósika, Petőfi, Táncsics műveinek első, vagy legalábbis korai kiadásából sok található a gyűjteményben. A kortársak politikai érdeklődését tanúsítják Kossuth Lajos és Széchenyi István műveinek egykorú kiadásai. Ugyancsak nagy értéket képvisel a hírlap- és folyóirat-gyűjtemény. Hazai nagy szaktudományi folyóirataink sok évtizedes sorozatait ma is „élnek”, új évfolyamokkal gyarapodnak. Különösen fontos és ritka dokumentumok a régi hírlapok, melyek közül kimagasló jelentőségű a Kossuth Lajos által szerkesztett Pesti Hírlap köteteinek teljes, a szabadságharc utáni évekből pedig a Pesti Napló köteteinek csaknem hiánytalan sorozata. A könyvtár legkorábbi kisnyomtatványai (röpiratok, rölapok, később hirdetések, plakátok) a Martinovics-mozgalommal függnek össze, megtalálhatjuk itt Napóleon 1809. évi kiáltványát, valamint egyet-mást a nemesi felkelést kísérő nyomtatványokból. A becsesebbek talán mégis azok, amelyek az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején jelentek meg, köztük az Egyenlőségi Társulat Petőfi által aláírt kiáltványa.

A könyvtár térképei a XIX. század első feléből származnak: világtérképek és Európa részeinek térképei. A könyvtár nagy értéke a XVII. század első feléből származó két Blaeu-féle glóbusz. Közülük az egyik földgömb, a másik pedig éggömb. Ezek a nagyhírű Blaeu amszterdami térképkiadói üzemből készültek, hazánk legrégebbi, fennmaradt glóbuszai közé tartoznak.

Az a növekedés, amely a múlt század második felében jellemezte a könyvtár gyarapodását, az első világháborúig, tehát 1914–1915-ig tartott. A két világháború közötti években, a nehéz gazdasági helyzet miatt, a többi hazai könyvtárhoz hasonlóan, itt is erősen visszaesett a gyűjtés. Az 1945 utáni években pedig néhány kötet került már csak a gyűjteménybe.

1953 óta a könyvtár fő feladata régi állományának megőrzése és feldolgozása. Az állomány gyarapítása olyan művekre korlátozódik, amelyek szorosan folytatják, vagy kiegészítik az eredeti gyűjteményt. Ez elsősorban a folyóiratok folyamatos beszerzésére vonatkozik, másrészt pedig a modern szakirodalomnak arra az alapvető rétegére, amely segédkönyv jellegű, illetve forrásként használható.

Új feladatként vállalta a könyvtár a Bakony-tájra vonatkozó szakirodalom gyűjtését mind természettudományi, mind társadalomtudományi szempontból. Ez az állományrész szervesen egészíti ki a Bakonyi Természeti Múzeum tárgyi anyagát. A műemlék könyvtár anyaga csak a helyszínen, az olvasóteremben használható. Kölcsönzés nincs. Az olvasók számára egyrészt betűrendes, másrészt a könyvek eredeti csoportosítását követő szakrendi katalógus áll rendelkezésre.

*

Remélem, hogy e kissé hosszúra nyúlt ismertető felkeltette a tisztelt olvasó figyelmét. Talán kedvet kapott ahhoz, hogy ne csak olvasson-halljon ezekről a becses könyvlemlékekről, az arborétumról, a tájról, hanem lássa, érezze is ezeket; szívja be illatát a növénynek, a könyvnek...

Nekem sokáig emlékezetes marad ez az élmény, hogy megismertem Zircet a Bakonyban.

Türr Tamás